

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Comparative politics: New directions in theory and method
Hento, I.

Citation

Hento, I. (1994). Boekbespreking van: Comparative politics: New directions in theory and method. *Acta Politica*, 29: 1994(3), 363-368. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450233>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450233>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

in an intrinsic moral order comes down to the constitution of a demarcation-line between those who share this belief and thus share their moral identity, and those who do not (not at all, or not unconditionally) share that belief and are therefore demoralized. In other words, the political implication of the Augustinian imperative is that every deviation from the moral order insisted upon, can be pointed out clearly and can be presented either as evil or as strangeness. Therefore, Connolly holds, the Augustinian imperative is a cultural mechanism of power.

To understand the argument Connolly develops, it is useful to turn to his deconstructive interpretation of Augustine's letter written in 423 to a somewhat disordered congregation of sisters. First, by specifying the rules the sisters should obey, Augustine seems not only to consolidate their religious and moral identities, but to *produce* sinful desires which are then *presented as reasons* for mutual surveillance among the sisters and as subjects for confession. It may be, for example, that the sisters were perfectly innocent about ways to draw a man's attentions, but Augustine's letter definitely informs the sisters how a man's attentions are solicited. According to Connolly 'the rules of self-scrutiny through which the illicit is disclosed also serve as the means by which it is produced' (p. 70). Second, the produced sinful desires are taken as reasons for institutionalization of mutual observation and confession. Here a system of graded authority is created: the sisters are obliged to obey the rules specified by Augustine since Augustine is authorized to delineate these rules because he himself is the servant of the lord. A commanding deity is confessed into being by Augustine, and this structure is authoritatively recapitulated and distributed by him (p. 71). Connolly concludes that for these reasons the letter is not to be seen simply as an admonition. Rather, the letter is the most elaborate expression of the Augustinian politics of identity, and, implicitly, this politics is a cultural mechanism of power, even of violence.

Connolly's interpretation of this letter makes clear what precisely he means by the Augustinian imperative. Eventually, it is the belief in a natural moral order that Connolly criticizes. Connolly points out that this belief has an implicit danger: the natural moral order is easily used as an absolute, universal criterion to delineate the cultural and moral identities of people. By appealing again and again, in all possible rhetorical ways, to such a criterion – as Augustine does – a person assumes authority to divide human beings into two groups of people: one group consisting of those who share the same convictions and are therefore 'the good fellows', and an other group of outsiders who are therefore 'strangers', or, worse, 'the bad guys'. The politically and morally unacceptable thing about such a practice, is that the *responsibility* for this fundamental moral judgment about all people is not taken up by the person who makes this judgment. Instead that person presents himself as the authorized spokesman of 'the naturally given, universal truth', making himself thereby immune to dissenting opinions. According to Connolly then, the belief in a natural moral order has the intrinsic danger to lead to disrespect towards human beings, because it leads to the refusal to argue rationally and thus to take differing moral, political, religious opinions seriously. Therefore, it is no wonder that Connolly pleads for deconstructing metaphysical foundations of moral claims. Once a moral claim that is presented as absolutely valid because founded in a natural order of things, is shown to be a subjective, personally or

socially formed, moral judgment, a political climate of respect towards all becomes possible. Throughout the book, but most explicitly in the last chapter, Connolly develops this perspective. Drawing on Nietzsche and Foucault, Connolly argues that, first, genealogy and, second, cultivation of a noble sensibility should be pursued. Genealogical critique exposes artifice in the metaphysical foundation of moral and political judgments, and thereby destabilizes prevailing codes of moral order. Noble sensibility is an attitude that can be developed once the belief in natural, metaphysical foundation of one's own judgements is given up. It is the attitude which makes it possible to take personal responsibility for one's opinions and to respect opponents seriously.

Connolly's study is very interesting, but his arguments are not always convincing. I find it rather unskillful to say that Augustine's letter – which of course has the character of a moral exhortation and recommendation – is a manifestation of violence. I agree with Connolly that in some sense every judgment, even every articulation, is manipulative. I also agree with him that one should not try to escape one's moral and political responsibility by ascribing to nature what properly belongs to cultural and personal life. But I do not follow him when he identifies *power and violence* so easily. There are many, crucial, steps between 'words as weapons' and killing shots. There is an essential difference between calling a person a stranger and judging him or her as an evil person. Connolly's conception of power erases these essential differences. In my opinion, only unworldly academics can state so flatly that every articulation is in principle a manifestation of power and *therefore* intrinsically dangerous. So his study did not yet convince me that belief in a natural moral order *necessarily* leads to violent repression of antagonists. Moreover, it did not convince me that disbelief in an intrinsic moral order necessarily leads to respect for dissenting moral and political opinions.

E. Brugman

Hans Keman (red.), **Comparative politics: New directions in theory and method**, VU University Press, Amsterdam, 1993.

Kennelijk zijn er drie goede redenen om een boek te schrijven over vergelijkende politicologie. In de eerste plaats omdat er onduidelijkheid bestaat over het vakgebied zelf. In de tweede plaats omdat het tijd is voor een overzicht van de recente ontwikkelingen in de vergelijkende politicologie. In de derde plaats omdat er vele twijfels bestaan over het nut van de benadering en haar methodologie, ook bij de beoefening van de vergelijkende politieke wetenschap zelf. Keman komt in het inleidende hoofdstuk op basis van het bovenstaande tot een tweeledige doelstelling van het boek. Enerzijds is het doel een inleiding te geven in de vergelijkende politicologie, anderzijds is het boek bedoeld de stand van zaken binnen de discipline op een rij te zetten en de recente ontwikkelingen in theorie en methode te bespreken.

Hoe die doelen te bereiken? Ofte wel: hoe is het boek opgebouwd? Het boek bestaat uit drie delen. Het eerste deel behandelt de vergelijkende politicologie en de politieke wetenschap. Het tweede deel gaat in op de instituties, actoren en rationaliteit en het laatste deel ten slotte, gaat in op het vergelijkend politicologisch onderzoek. In deze delen worden drie thema's behandeld: verduidelijking van de vergelijkende politicologie als een discipline van de politieke wetenschap, uitwerking van haar theoretisch potentieel voor de politieke wetenschap en ten slotte komt de methodologie van het vergelijkend politicologisch onderzoek aan bod. Een duidelijke opzet, ware het niet dat er ook nog eens drie 'topics' worden aangekondigd. De indruk wordt gewekt dat vanwege het feit dat de thema's ingevuld worden door verschillende auteurs de lading niet gedekt wordt en dat de 'topics' in deze tekortkoming dienen te voorzien. Dit maakt het geheel nogal onoverzichtelijk.

Het eerste deel van het boek wordt ingeleid door *Hans Daalder*. Aan de hand van een kort overzicht van de geschiedenis bespreekt hij de ontwikkelingen in de discipline. De bevindingen dat de huidige politieke wereld drastisch veranderd is en de vergelijkende politicologie een speciaal terrein geworden is van de hedendaagse politieke wetenschap, zorgen ervoor dat de huidige vergelijkende politicologie anders is dan voorheen. Ook de ontwikkelingen in de onderzoekstechnieken dragen daartoe bij. Daalder legt uit dat er een verschuiving is opgetreden van het vergelijken van regeringsvormen naar het vergelijken van politiek. Was traditioneel de aandacht vooral gericht op politieke instituties, nu is die aandacht verschoven naar politieke en sociale ontwikkelingen. Over het geheel genomen zijn de ontwikkelingen met name het resultaat van aan de ene kant meer kennis van individuele landen en aan de andere kant van een ware data-revolutie en een revolutie in de analyse-technieken. Tegelijkertijd ontstonden er nieuwe politieke problemen, veroorzaakt door een 'linkse' revolutie in de sociale wetenschap, het neo-corporatisme en de ontwikkelingen in de welvaartstaat. Uitdagingen liggen volgens Daalder vooral in de ontwikkelingen in de Centraal- en Oost-Europa, waarbij het belang van instituties weer opnieuw erkend wordt. Hij beëindigt zijn hoofdstuk met de constatering dat er vele fundamentele vragen zijn, waar tot nu toe weinig definitieve antwoorden op zijn gegeven. Een poging om deze vragen precies te formuleren en eventueel de richting aan te geven waarin deze antwoorden gezocht kunnen worden, wordt helaas niet ondernomen.

Het tweede hoofdstuk is van de hand van *Hans Keman* en handelt over de vraag of de vergelijkende politicologie een onderscheidende benadering is in de politieke wetenschap. Volgens Keman zijn drie zaken van belang om na te gaan of de vergelijkende politicologie een aparte status verdient. De eerste betreft het beschrijven van de harde kern van de vergelijkende politicologie. Vergelijkende politicologie moet gedefinieerd worden in termen van een theoretisch ontwerp en een onderzoeksstrategie, waarbij duidelijk moet zijn wat precies verklaard moet worden. Hij constateert dat dit tot nu toe onvoldoende is gebeurd. Vervolgens is het van belang dat er een theoretisch 'raamwerk' ontwikkeld wordt, dat in staat is verschillen in het object van studie te verklaren of te interpreteren. Keman levert kritiek op de zogenaamde 'grand theories', die proberen politiek te verklaren door middel van niet-politieke

kenmerken van een maatschappij. Deze theorieën vertellen ons niet iets over de basis van de politiek, dus het zijn geen theorieën die het politieke proces kunnen verklaren. Vervolgens gaat Keman in op wat het 'politieke' in een maatschappij dan zou inhouden. De basis wordt gevormd door drie dimensies: 'politics', 'polity' en 'policy'. Deze dimensies zijn nodig om het politieke van het niet-politieke te onderscheiden. Alle processen die gedefinieerd kunnen worden in deze drie dimensies vormen tevens de harde kern van de vergelijkende politicologie. Samengevat: 'the theory-guided question of comparative politics is to what extent the "political", the core subject of comparative politics, can indeed account for, and is shaped by the political actions in one system compared to another' (p 47). Ten slotte is het zaak de logica van de vergelijkende methode te bediscussiëren. De methode moet een middel zijn om een doel te bereiken en niet een doel op zichzelf vormen. De methode is het meest karakteristieke van de vergelijkende politicologie. Alhoewel daar een ieder het zo'n beetje over eens is, is men het niet eens over de vragen wat, wanneer, waarom en hoe te vergelijken. In zijn slotparagraaf concludeert Keman op basis van het voorgaande dat de vergelijkende politicologie geen aparte status verdient naast de politieke wetenschap. Zonder de politieke wetenschap worden er geen verklaringen van het politieke proces ontwikkeld.

Het eerste deel van het boek wordt afgesloten door *Cees van der Eijk*. In zijn hoofdstuk gaat hij in op de vraag wat de bijdrage is van de vergelijkende studies van verkiezingen aan de politieke wetenschap. Verkiezingen zijn een van de meest bestudeerde politieke fenomenen in de wereld en vormen in die zin ook een breed terrein voor de vergelijkende politicologie. Een taak voor electorale studies is, zowel empirisch als normatief, het belichten van de invloed van de institutionele regeling van regelmatige verkiezingen op het karakter en het verloop van het politieke proces. De meeste studies gaan er van uit dat verkiezingen een politiek effect hebben. In plaats van het bestuderen van het effect, worden veelal fenomenen bestudeerd, die eventueel effect zouden kunnen hebben op de verkiezingen, bij voorbeeld: het gedrag van kiezers of het gedrag van politieke partijen. Van der Eijk wil zich juist op het resultaat van de verkiezingen richten. Tevens zijn de meeste studies volgens hem niet echt vergelijkend van karakter. Meestal wordt een vergelijking gemaakt tussen systemen; nationale verkiezingen in verschillende landen worden dan met elkaar vergeleken. Wat nodig is om de vergelijkende invloed van verkiezingen op de politiek te analyseren, is een onderzoeksontwerp dat zich richt op de gemeenschappelijke noemer van het verkiezingsproces: de equivalentie van de instituties en het daaraan gerelateerde gedrag van de politieke en maatschappelijke actoren die het proces vormgeven. Het valt te betreuren dat dit laatste hoofdstuk van het eerste deel, dat op zichzelf misschien de moeite van het lezen waard is, zo weinig samenhang vertoont met de voorgaande twee hoofdstukken.

Het tweede deel van het boek, waarin de theoretische concepten van de vergelijkende politicologie worden besproken, wordt ingeleid door *Ian Budge*. Hij gaat in op de rationele keuzetheorie als kader voor de vergelijkende politicologie. De rationele keuzetheorie is gedurende de laatste twintig jaar het dominante paradigma geworden binnen de politieke wetenschap. Het wordt een aantrekkelijk raamwerk gevonden,

omdat het geheel los staat van de specifieke geschiedenis van een land of haar instituties. Toch is volgens Budge de rationale keuzetheorie, met de huidige nadruk op economische keuzes, een doodlopende weg. Volgens hem is er een uitweg als men beseft dat de rationale keuze niet alleen maar economische keuzes betreft, maar ook andere manieren van besluitvorming kent. Budge bespreekt de economische theorieën van de vergelijkende politicologie met betrekking tot verschillende actoren. De gemeenschappelijke kenmerken van deze theorieën zijn de volgende: de 'self-interested motivations of the actors', de veronderstelling van perfecte informatie en het methodologisch individualisme. Gegeven deze veronderstellingen is het volgens Budge niet vreemd dat de toepassing van economische modellen op de politiek tot coördinatie-problemen leiden. Hoe kunnen deze rekenende, 'self-interested' individuen samenwerken voor het collectieve goed? De vraag die Budge dan stelt is of een theorie op basis van rationale keuzes onvermijdelijk leidt tot deze problemen van collectieve actie en pessimistische conclusies. Deze problemen zijn overkomelijk, aldus Budge. De rationale keuzetheorie is veel breder dan het gebruik van de economische theorieën aangeeft. Wanneer precies aangegeven wordt wat rationale keuze nu eigenlijk inhoudt en er meer realistische veronderstellingen gemaakt worden over schaarse en kostbare informatie, veranderen de conclusies van de economische modellen en kan aangetoond worden dat 'voting cycles' niet zo snel voor zullen komen. Budge bespreekt vervolgens een voorbeeld van een alternatief rationeel keuzemodel, de 'saliency theory of voting and party competition', dat zijns inziens aan de gestelde eisen tegemoet komt. Budge blijft aan het eind van z'n hoofdstuk een beetje steken bij de opmerking dat de rationale keuzetheorie veel breder is dan tot nu toe altijd werd aangenomen en dat de inzichten uit die theorie nuttig kunnen zijn voor de vergelijkende politicologie. Het zou aardig geweest zijn als hij had aangegeven hoe die inzichten gebruikt kunnen worden in de vergelijkende politicologie.

Deze opmerking geldt temeer als we het volgende hoofdstuk bekijken. Ook *Roland Czada* stelt in zijn hoofdstuk de vraag of de rationale keuzetheorie zinvol is om toe te passen in de vergelijkende politicologie. Na een herhaling van de kritiek op de rationale keuzetheorie, kiest Czada een iets andere invalshoek dan z'n voorganger: hij betreft de instituties erbij. Rationaliteit van handelingen heeft iets van doen met de betekenis die de instituties toekennen aan die handelingen, ofwel door informele culturele kenmerken, ofwel door middel van formele organisatorische regels. Culturele houdingen van actoren kunnen onafhankelijk bestaan van instituties, in het bijzonder in tijden van institutionele veranderingen. Instituties bepalen de capaciteit van de politieke actoren om te handelen en te onderhandelen met elkaar. Ze bepalen dus niet volledig de politieke handeling, maar laten ruimte voor strategische keuzes. Het methodologisch individualisme gaat niet samen met een institutionele verklaring van politiek. We moeten daarom kijken naar patronen van politieke actie binnen institutionele systemen vanuit een vergelijkend perspectief. Czada verkiest een actorbenadering boven een structurele of functionalistische benadering, omdat dan beter rekening gehouden kan worden met de specifieke omstandigheden. Hoe de gesignaleerde problemen met de rationale keuzetheorie kunnen worden opgelost, vergeet hij echter te vertellen.

Dietmar Braun neemt het laatste hoofdstuk van het theoretische deel voor zijn rekening. De centrale vraag die hij stelt is wat de beperkingen zijn die voorkomen dat het politieke systeem de wetenschappelijke productie controleert. Hij komt tot deze vraagstelling naar aanleiding van de ideeën van Luhmann. Luhmann zegt dat de samenleving is verdeeld in functionele subsystemen, die elk hun specifieke betekenis hebben. Hij ziet die subsystemen als een reductie van de complexiteit. De relatie van de subsystemen met de omgeving is die van autonomie en integratie. De politieke controle neemt af, omdat de politiek niet over de benodigde informatie beschikt om te interveniëren in de subsystemen. Controle is wel mogelijk als ze toegang krijgt tot het communicatieproces. In tegenstelling tot Luhmann gaat Braun uit van een actorgerichte benadering. De actor maakt deel uit van het functionele subsysteem. Evenals Czada, al lijken ze dat van elkaar niet te weten, signaleert Braun een groeiend bewustzijn dat het tijd is om een politieke actietheorie te ontwikkelen. Zijn conclusie luidt dat tot nu toe de verklaringen in de vergelijkende politicologie te veel blijven steken op macro-niveau.

Ook bij het lezen van dit tweede deel valt vooral het gebrek aan samenhang op. Het theoretisch potentieel voor de vergelijkende politicologie ligt kennelijk in de rationale keuzetheorie, maar dan met diverse aanpassingen. Hoe die aanpassingen er precies uit moeten zien en hoe ze gebruikt moeten worden in de vergelijkende politicologie wordt niet duidelijk. In plaats daarvan blijft het bij constatering dat er vele nieuwe inzichten zijn die van belang kunnen zijn voor de vergelijkende politicologie.

Ook het derde deel van het boek lijdt ernstig onder het ontbreken van samenhang. Het laatste thema zou gaan over de methodologie van de subdiscipline. Zoals *Keman* in hoofdstuk 3 al constateerde, is zo'n beetje een ieder het erover eens dat de methode het meest karakteristieke aspect is van de vergelijkende politicologie, maar niet over het antwoord op de vraag hoe die ingevuld moet worden. Het zou zinvol en interessant zijn geweest als hier systematisch was ingegaan op de vragen 'hoe, wat, wanneer en waarom te vergelijken'. Helaas is daar geen sprake van. In plaats daarvan schrijft iedere auteur een afzonderlijk hoofdstuk over toegepast vergelijkend politologisch onderzoek. Zo gaat *Adrienne Windhoff-Héritier* in op de bruikbaarheid van netwerk analyse voor beleidsonderzoek. Institutionele kenmerken van een maatschappij beïnvloeden in hoge mate de manier waarop de beleidsformulering georganiseerd wordt. Niet alleen de inhoud van het beleid, maar ook wie er meedoet aan het beleidsproces wordt door die institutionele kenmerken beïnvloed. *Hans Keman* gaat in een volgend hoofdstuk in op de vraag in welke mate en hoe het politieke proces de 'cross-nationale' verschillen in de economische beleidsbepaling beïnvloedt en in welke mate zij bijdraagt aan de 'economic performance'. Een antwoord wordt gezocht in het modelleren van het politieke beleidsproces door te kijken naar de relevante politieke en sociale actoren, binnen de context van de politieke instituties waarin zij (moeten) opereren. De manier en omvang van het succes van de actoren (in beleid) hangt af van structuur en werking van de bestaande democratische instituties. Het boek wordt besloten met een hoofdstuk van *Jan-Erik Lane* en *Svante Ersson*. Zij gaan in op de vraag welke rol de moderne staat speelt door te onderzoeken in

welke mate interventie door de staat ook daadwerkelijk het sociaal en economisch welzijn bevordert. Deze hoofdstukken zijn afzonderlijk misschien een aanvulling op het vergelijkend politicologisch onderzoek tot nu toe. Een beeld van hoe de methodologie er nu uit ziet kan men er echter niet uit opmaken.

Als we het boek in z'n geheel bekijken, levert dat het volgende beeld op. De belangrijkste tekortkoming is het ontbreken van een gestructureerd kader. Vele nieuwe inzichten worden geconstateerd, zonder dat daar richting aan wordt gegeven. Het ontbreken van een structuur leidt er vervolgens toe dat er sprake is van een geringe samenhang tussen de hoofdstukken. Er wordt niet verwezen naar elkaar en elk hoofdstuk vormt eigenlijk een op zichzelf staand artikel. Alhoewel de titel een iets ander doel doet vermoeden, was het de bedoeling van dit boek een inleiding te geven en de ontwikkelingen te beschrijven in de vergelijkende politicologie. In deze opzet is men slechts gedeeltelijk geslaagd. Vormen de hoofdstukken van Daalder en Keman een zinvolle bijdrage ter inleiding in de subdiscipline, het vervolg van het boek mist dermate een structuur, dat er zelfs geen sprake is van een overzichtelijke stand van zaken in de vergelijkende politicologie. Wellicht dat men daar wel in was geslaagd als de tekortkomingen die Keman signaleert in de vergelijkende politicologie, systematisch waren uitgewerkt aan de hand van de ontwikkelingen in de subdiscipline. Men had dan twee vliegen in één klap geslagen. Dan waren *en* de recente ontwikkelingen in de vergelijkende politicologie duidelijk geworden *en* zou duidelijkheid zijn geschapen over welke van deze ontwikkelingen in de ogen van de auteurs de meest kansrijke zijn.

I. Hento

Ter recensie ontvangen publikaties

De redactie kan zich door gebrek aan plaatsruimte gedwongen zien niet alle ontvangen publikaties te doen recenseren en behoudt zich het recht voor uit onderstaande lijst indien nodig een keuze te maken. Daarbij zal voorrang worden gegeven aan Nederlandse politicologische publikaties en werken die voor de politicologen in het algemeen van belang zijn.

- Andersen, S.S. en K.A. Eliassen (red.), *Making policy in Europe. The Europeanization of national policy-making*, Sage, Londen/Thousand Oaks/New Delhi 1993.
- Andeweg, R.B., A. Hoogerwerf, en J.J.A. Thomassen (red.), *Politiek in Nederland*. 4e druk, Samsom H.D. Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn 1993.
- Barnett, A., C. Ellis, en P. Hirst (red.), *Debating the constitution: new perspectives on constitutional reform*. Polity Press, Oxford 1993.
- Belinfante, A.D., en J.D. de Reede, *Beginselen van het Nederlands staatsrecht*. 12e druk. Samsom H.D. Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn 1994.
- Berveling, J., *Het stempel op de besluitvorming: macht, invloed en besluitvorming op twee Amsterdamse beleidsterreinen*. Thesis Publishers, Amsterdam 1994.
- de Beus, J., *Economische gelijkheid en het goede leven*. Contact, Amsterdam 1993.
- Boldin, V., *Ten years that shook the world: the Gorbachev era as witnessed by his chief of staff*. Basic Books, London 1994.
- Brennan, G., en L. Lomasky, *Democracy and decision*. Cambridge U.P., Cambridge 1994.
- Bressers, J.Th.J., J.J.A. Thomassen, en F.A. van Vught (red.), *Politicologie en het openbaar bestuur. Liber amicorum voor prof.dr. A. Hoogerwerf*. Samsom H.D. Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn 1993.
- Brom, F.W.A., B.J. van den Bergh en A.K. Huibers (red.), *Beleid en ethiek*, Van Gorcum, Assen 1993.
- Bromley, S., *Rethinking Middle East politics*. Polity Press, Oxford 1994.
- Brouwer, J.G., e.a., *Parlement en buitenlandse beleid*. W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle 1994.
- Budge, I., en H. Keman, *Parties and democracy: coalition formation and government functioning in twenty states*. Oxford University Press, Oxford 1990.
- Bulmer, S., en A. Scott (red.), *Economic and political integration in Europe: internal dynamics and global context*. Blackwell, Oxford 1994.
- Burger, J.C., *Sociale zaken en werkgelegenheid: profiel van een ministerie*. VUGA, Den Haag 1993.